

THE JOURNAL OF TURKISH EDUCATIONAL SCIENCES

TÜRK EĞİTİM BİLİMLERİ DERGİSİ

Hayat Bilgisi Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerin Çokkültürlü Eğitim Bağlamında İncelenmesi

Examination of Texts in Life Science Studies Textbooks in the Context of Multicultural Education

Kemal Faruk Bakır, Emrullah Akcan

Yazar Bilgileri

Kemal Faruk Bakır
Yüksek Lisans Öğrencisi,
Gaziantep Üniversitesi, Eğitim
Bilimleri,
kemal.f27fb@gmail.com

Emrullah Akcan
Dr. Öğr. Üyesi, Gaziantep
Üniversitesi, Nizip Eğitim
Fakültesi, Temel Eğitim,
emrullahakcan@gmail.com

ÖZ

Çokkültürlü eğitim, bireyler arası saygının, koşulsuz kabulün, hoşgörünün temel dayanağı olarak farklı kültürleri tanıyıp onlarla bütünleşmeyi sağlayan, kültürlerdeki bu çeşitliliği bir renklilik ve zenginlik durumu olarak kabul edip, diğer bireylerin tüm bu farklılıkları olumlu görmesi ve karşılmasını mümkün kılan bir yaklaşımdır. Bu çalışmada 2020-2021 eğitim-öğretim yılında kullanılan 1., 2. ve 3. sınıf hayat bilgisi ders kitaplarındaki metinlerin çokkültürlü eğitim bağlamında incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman incelemesi ile ders kitaplarından toplanmıştır. Hayat bilgisi ders kitaplarında yer alan metinler, araştırmanın problemleri doğrultusunda incelenmiştir. İçerik analizi neticesinde "Göçmenlere yönelik olumlu tutum geliştirici ifadeler, farklılıklara saygı duymaya yönelik ifadeler ve farklı kültürlerin kabul edilmesine ilişkin evrensel ifadeler" şeklinde üç temaya ulaşılmış ve bu temalardan hareketle toplamda 28 kod ortaya çıkmıştır. Araştırmada 1., 2. ve 3. sınıf HBDK'lerde yer alan metinlerde çokkültürlülüğe dair ifadelerin ders kitaplarında yer alan temalara dengeli bir dağılım göstermediği ve sınıf seviyesi yükseldikçe hayat bilgisi ders kitaplarında yer alan metinlerde, çokkültürlü eğitim anlayışına yönelik ifadelerin arttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Makale Bilgileri

Anahtar Kelimeler
Çokkültürlülük
Çokkültürlü Eğitim
Hayat Bilgisi Dersi
Doküman İncelemesi

Keywords
Multiculturalism
Multicultural Education
Life Science Studies
Document Analysis

Makale Geçmişi
Geliş: 13.07.2021
Düzeltilme: 12.10.2021
Kabul: 03.12.2021

ABSTRACT

Multicultural education is an approach that provides recognition and integration with different cultures as the basic foundations of interpersonal respect, unconditional acceptance and tolerance, accepting this diversity in cultures as a state of color and richness, and making it possible for other individuals to see and meet all these differences positively. In this research, it is aimed to examine the texts in the 1st, 2nd, and 3rd grade life studies textbooks used in the 2020-2021 academic year in the context of multicultural education. The study was collected from textbooks with document analysis, which is one of the qualitative research methods. The texts in the life studies textbooks were examined in line with the problems of the research. As a result of the content analysis, three themes were reached as "Phrases that develop positive attitudes towards immigrants, Expressions about respecting differences and Universal expressions about the acceptance of different cultures", and a total of 28 codes emerged based on these themes. In the research, it was concluded that the expressions about multiculturalism in the texts in the 1st, 2nd, and 3rd grade LST did not show a balanced distribution to the themes in the textbooks, and as the grade level increased, the expressions about the understanding of multicultural education increased in the texts in the life studies textbooks.

Makale Türü

Araştırma

Önerilen Atıf

Bakır, K. F. & Akcan, E. (2021). Hayat bilgisi ders kitaplarında yer alan metinlerin çokkültürlü eğitim bağlamında incelenmesi. *TEBD*, 19(2), 1323-1343. <https://doi.org/10.37217/tebd.970889>

Giriş

Bireyler yaşamlarının ilk evresinde sınırlı bir çevre ile karşı karşıya kalır. Bu çevre bireyin ailesidir. Birey, ailesinde edindiği yaşama ait çeşitli bilgiler ile hayatı tanımaya çalışır. Bu bağlamda ailenin birey için oldukça önemli bir yeri vardır. Aile içerisinde yaşamı sorgulayan ve kavramaya çalışan birey, yaşadığı dünyayı ve içinde bulunduğu toplumu zamanla anlamlandırır. Aileden sonraki ikinci ve yine büyük önemi olan kurum ise okuldur. Okul, çocuğun eğitim-öğretim faaliyetlerini sürdürerek davranışlarına şekil verecek kazanımlar elde etmesine yardımcı olur; onun sosyalleşmesine, kendini bir birey olarak hissetmesine, farklılıkların varlığını fark etmesine katkıda bulunur. Yine bir birey olarak rolünün/rollerinin farkına varmasına, kimlik edinimine, model öğrenmelerine ve bunun gibi daha birçok özelliğin ediniminde yardımcı olur. Genelde okul, özelde ise derslerin bu işlevlerin oluşmasında katkısının büyük olduğu söylenebilir. Okul hayatının ilk yıllarını kapsayan ilköğretim kademesinde günlük yaşam, bireylerarası ilişkiler, toplumsal olgular kısacası hayatla ilgili genel bilgileri ve kavramları içerisinde barındıran ders hayat bilgisi olarak karşımıza çıkar (Bektaş, 2012). Bu yönüyle de hayat bilgisi dersinin, yaşamın doğal sürecinin anlaşılmasını kolaylaştırdığı ifade edilebilir.

Sosyal becerilerin anlam bulduğu ve aktarıldığı bir ders olan hayat bilgisi, hayatın içinde başlar ve hayatla aynı paralelde ilerler. Hayatın içinde hayatı tatbik ettirir. Bu bağlamda hayat bilgisi dersi, çocuğun okulda yaşatlarıyla olan etkileşimi sayesinde kendini görmesini ve zihnindeki sınırların dışına çıkmasını sağlamaktadır (Bektaş, 2012). Hayat bilgisi dersi, çocuğun başarı elde ettiği, aktiflik hâli gösterdiği ve çevresine pozitif bakarak uyum sağladığı bir etkinlik sürecidir (Binbaşıoğlu, 2003). Hayat bilgisi dersi çocukların yaşamında gerekli etkililiği sağlayabilen önemli bir mihver derstir. Hayat bilgisi dersi, çocuğun hayata nasıl bir anlam yüklediğine dair deneyimlerini odak noktası olarak sonraki yaşamına ilişkin bilgi, beceri, tutum ve değerleri edindirmeye çalışan, çevresini sosyal ve fiziki boyutta anlamlandırmasına katkı sağlayan bir ders olarak tanımlanabilir (Kabapınar, 2007, s. 1). Hayat bilgisi dersi; çocuğun yaşadığı toplumla uyumlu olmasına katkı sağlayan, farklı birçok disiplinin bir araya gelmesiyle oluşturulan, yaparak yaşayarak öğrenme ve öğretme anlayışları çerçevesinde kişiye fayda sağlayacak bilgilerle donatılmasını sağlayan bir yapıya sahiptir (Ocak ve Beydoğan, 2005; Tay ve Yıldırım, 2013). Bununla birlikte hayat bilgisi dersi içerisinde barındırdığı kültürel öğelerle ve çokkültürlülük kavramlarıyla da ön plana çıkmaktadır. Özellikle hayat bilgisi dersi öğretim programında yer alan ve farklı sınıf düzeylerine ait olan “*Ülkelerinden zorunlu veya isteğe bağlı göç etmiş kişilerden hareketle konu açıklanır. Bireysel farklılıklara saygı duyar. Ülkemizde yaşayan farklı kültürdeki insanların sorunlarına yönelik sosyal sorumluluk projelerine katılır...*” gibi kazanımlar bu durumu örneklemektedir.

Kaliteli öğretim; sorgulayan, araştıran, merak eden ve düşünen öğrenciler yetiştirme şeklinde düşünülebilir. Bunun yanında kendine, başkasına, çevresindeki tüm insanlara ve kültürlere duyduğu/duyacağı saygı da öğretimin kalitesine katkıda bulunur. Özellikle eğitimin birinci kademesinde öğrenim gören öğrencilerin bu konudaki tutum ve düşünceleri ileride oluşabilecek olumlu/olumsuz durumların yaşanmasında etkili olacağı varsayılabilir. Çünkü çocukluk döneminde edinilen tutumların hayat boyu devam edeceği düşünüldüğünde, farklı kültürlere karşı olumlu tutum geliştiren çocukların ilerleyen zamanlarda bu olumlu tutumunu devam ettireceği söylenebilir. Bu durumun tam tersi de geçerlidir. Yani birey çocukluk döneminde farklılıklara yönelik olumsuz tutum geliştirmişse bu tutumlarının yetişkinlik döneminde de devam edeceği öngörülebilir. Dolayısı ile kaliteli bir eğitim-öğretim, bireylerin sadece akademik olarak değil, aynı zamanda sosyal açıdan da gelişmelerini hedefler.

Günümüzde farklı kültürel unsurlar, uzaklaştırıcı/dışlayıcı olmaktan çıkıp bir zenginlik hâli olarak görülmektedir. Günümüz dünyasında farklı kültürel altyapılar birbirini iten, uzaklaştıran öğeler olmaktan çıkarak tamamlayıcı birer kültür zenginliği hâlini almıştır. Bu durum toplumların her kesimine yansımış, özellikle de eğitim alanında kendisini hissettirmiştir. Bunun sonucunda kültürlerarası eğitim, çokkültürlü eğitim gibi kavramlar literatürde yer edinmiştir. Gay'a (1994) göre çokkültürlü eğitim, etnik ve kültürel farklılıklara hayat ve meşruiyet sağlayan, bireyleri başarıya ulaştırmak adına eşit eğitim olanağı sunmayı amaç edinen bir eğitim felsefesine dayalı olarak; eğitim programlarıyla birlikte öğretim materyalleri ve örgütsel yapıyı da içerisine alan, eğitim-öğretimin tüm öğelerinin ve eğitim politikalarının çoğulculuk esasına dayalı şekilde düzenlenmesini esas alan, kendine has değerleri ve normları olan bir eğitim politikası şeklinde tanımlanabilir. Polat'a (2009) göre çokkültürlü olan sınıflarda, öğretimin başarılı olabilmesi için öğretmenlerin farklı ırk, etnik köken ve dine sahip olan öğrencilere yönelik ayrımcı bir tavır sergilememesi ve eğitimde eşitlik ilkesini gözeterek, farklılıklarını kabul etmesi ve bütünleştiriciliğe vurgu yapması, öğretim sürecinde kullanacağı ders materyallerini kültürel farklılıkları yansıtacak biçimde seçmesi, bu öğrencilerin farklılıklarını sınıf ortamında tecrübe edebilmeleri adına olanak oluşturma gibi özelliklere ve donanımlara sahip olması gerekmektedir.

Çokkültürlülük 1980 ve 1990 yıllarında bilimsel araştırmalara fazlaca konu olmaya başlamış bir kavram olarak göze çarpmaktadır (Munley, Duncan, McDonnell ve Sauer, 2004). Zamanla bu kavram genişlemiş ve özellikle de kitlesel göçlerin yaşandığı günümüz dünyasında geniş bir yer edinmeye başlamıştır. Çokkültürlülük kavramı ile ifade edilmek istenen asıl amaç, farklılıkları tanıyıp kabul görülmesi sebebiyle uyumlu, renkli ve verimli bir sosyolojik yapı inşa edilmesidir (Yalçın, 2002). Buradan hareketle çokkültürlülük, aynı anda aynı ortamda bulunan çeşitli farklılıklara sahip insanların ve kültürlerin varlığıyla var olan bir etkililiktir denilebilir. Çokkültürlü eğitim yoluyla

“herkes için eğitim” anlayışıyla farklı sosyal, etnik ya da dine mensup kişilerin kendini toplumun bir parçası hissedeceği evrensel hoşgörü ve anlayışla çocukların eğitilmesi hedeflenmiştir (Shaw, 1988). Bu hedefler doğrultusunda gerekli öğretim programları tasarlanmaya çalışılmış ve bu öğretim süreçlerinin icra edilebilmesi için en müsait disiplinin hayat bilgisi dersi olduğu düşünülmüştür (National Council for Accreditation of Teacher Education [NCATE], 1977).

Çokkültürlü eğitimin genel amacının farklılıklara saygı duyan, yeniliğe açık olan, tek boyutlu değil; çok boyutlu bir bakış açısı kazanımı sağlayan öğrenciler yetiştirmek olduğu söylenebilir. Bireyler arasında eşitlik, adalet, saygı ve kültürlerarası etkileşimin artması için çok kültürlü eğitim büyük önem taşımaktadır (Bank’ten aktaran Damgacı ve Aydın, 2013). Ergil (1995), küçük yaşlarda edinilen çokkültürlü yaşamın olağan ve barışçı yapısı, iyi vatandaşlar yetiştirmenin temelini oluşturduğunu ifade etmiştir. Parekh’e (2002) göre, tek kültürlü eğitim, öz kültürünün dar bakış açısından bakmayı ve bu bakış açısının bölümlerinde yer almayan her şeyi kabul etmeme eğilimini içermektedir. Yine Parekh (1986) çokkültürlü eğitimi, çeşitli kültürlerle tanışık olmaya, kesin yargılardan uzaklaştırmaya, öğrenenleri hayatın çoklu yönüne karşı hassaslaştırmaya yaradığını ifade etmiştir (aktaran Gay, 1994). Bu perspektifte bakıldığında tek kültürlü öğretimin öğrencileri fikrî ve algısal kısırlığa sürükleyebileceği gibi kendinden olmayanları reddetme algısına da girmelerine neden olur. Çokkültürlü eğitim ise öğrencilere tek kültürlülüğün aksine daha yaratıcı, daha yenilikçi, farklılıklara daha açık ve daha kabul eden bir yapı kazandırabilir. Bu gibi bir yapının öğrencilere kazandırılmasında en büyük role sahip eğitim materyallerinden birisi de ders kitaplarıdır. Özellikle toplumsal yaşamda bireylerin uyması gereken normların ve bunlara yönelik kazanımların yer aldığı hayat bilgisi ders kitaplarının çokkültürlülük açısından oldukça önemli olduğu söylenebilir. Çünkü ilköğrencisi, toplumla ilgili ilk formal bilgileri hayat bilgisi dersi ve kitabı aracılığı ile almaktadır.

Literatür incelendiğinde çokkültürlülük ve çokkültürlü eğitim kavramlarıyla ilgili Polat ve Kılıç (2013) tarafından öğretmen yeterliliklerine; Polat ve Akcan (2017) tarafından eğitim temalı filmlere; Ünlü ve Örtün (2013) tarafından öğretmen adayı tutumlarına; Aydın ve Damgacı (2013) tarafından akademisyen tutumlarına çokkültürlü eğitim bağlamında değinildiği tespit edilmiştir. Bu çalışmalarla birlikte son dönemlerde ders kitaplarında yer alan ve kültürel çeşitliliği yansıtan konuların akademik çalışmalara kaynak oluşturduğu tespit edilmiştir (Arsal ve Önal, 2012; Avınç, 2012; Barışkan, 2010; Bulut ve Arıkan, 2015; Çakır, 2010; Çelik ve Erbay, 2013; Demirbaş, 2013; Demirel ve Tarakçıoğlu, 2016; Erdoğan, 2015; Göktaş, 2013; Gözgenç, 2016; Hamiloğlu ve Mendi, 2010; Kayapınar, 2009; Korkmaz, 2009; Köroğlu, 2013; Taş, 2010). Yapılan literatür taraması sonucunda çokkültürlülük kavramı doğrultusunda hayat bilgisi ders kitaplarında yer alan metinlerin incelenmesine yönelik herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Öğretimin ilk kademesinde okutulan üç önemli dersten biri olan hayat bilgisi dersinin öğretim materyali ders kitaplarıdır. Dolayısıyla

ilkokul öğrencilerinin yüksek oranda etkileşimde bulunduğu bu ders kitaplarının, çokkültürlülük bağlamında bulgular barındırıp barındırmadığı; eğer barındırıyorsa bunun ders kitaplarında yansımalarının nasıl olduğunun ortaya çıkarılması önem taşımaktadır. Bu nedenle hayat bilgisi ders kitaplarında yer alan metinlerin çokkültürlülük bağlamında kapsamlı olarak incelenmesinin literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın genel amacı hayat bilgisi ders kitaplarında yer alan metinlerin çokkültürlü eğitim bağlamında incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki araştırma sorularına yanıt aranmıştır:

1. Hayat bilgisi ders kitaplarında yer alan metinler çokkültürlülüğü nasıl ifade etmektedir?
2. Hayat bilgisi ders kitaplarında çokkültürlülük kavramı hangi temalarda yoğunluk kazanmıştır?

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelenmesi kullanılmıştır. Bu yöntem ile hayat bilgisi ders kitaplarında yer alan metinler çokkültürlü eğitim bağlamında detaylıca incelenmiştir. Nitel çalışmalar, araştırmacıya direkt olarak verilere ulaşma olanağı sağlar. Durum ve olguların detaylı anlaşılmasını sağlayacak derin betimlemeler yapılmasını, bunların sentezlenerek edinilen bilgilerden yola çıkıp ikna edici genellemeler işe koşulmasını sağlar (Büyüköztürk, 2011). Doküman inceleme yöntemi, araştırmanın veri setini oluşturan kaynakların bulunması, incelenmesi, irdelenmesi, analiz edilmesi olarak tanımlanır ve araştırmalarda sıkı sıkıya uyulması gereken kuralların olduğu bilimsel bir yöntemdir (Özkan, 2021). Doküman incelenmesi; araştırılması amaçlanan olgu yahut olgular hakkında bilgi verebilecek potansiyeli olan dokümanların incelenmesini içerir. Bu yöntem, araştırmalarda direkt olarak gözlem veya görüşmenin mümkün olmadığı durumlarda, çalışması yapılan araştırma problemiyle ilişkili olan yazılı/görsel materyallerin araştırmaya veri kaynağı sağlamasına olanak sağlar (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Doküman incelenmesi yöntemi, belirli bir bağlam içerisinde irdelenen kaynaklarda verilmek istenen mesajın, amacın, güdünün incelenmesini ifade eder (Harvey, 2020). Bu bağlamda, araştırmada hayat bilgisi ders kitaplarının çokkültürlü eğitim bağlamında incelenmesi amaçlandığı için doküman incelenmesi yöntemi kullanılmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma materyali, Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 2019-2020 öğretim yılından itibaren 5 (beş) yıl süreyle ders kitabı olarak kabul edilmiş

olan Ardıç Yayınları'na ait 1. Sınıf Hayat Bilgisi, Beşgen Yayıncılık'a ait 2. Sınıf Hayat Bilgisi ve Evren Yayıncılık'a ait 3. Sınıf Hayat Bilgisi ders kitaplarından oluşmaktadır. Çalışma materyalleri Tablo 1'de özetlenmiştir.

İncelenen hayat bilgisi ders kitapları Talim ve Terbiye Kurulunun internet sitesinden pdf formatında indirilmiştir (MEB, 2020).

Tablo 1. Çalışma Materyalleri

<i>Kitabın Adı</i>	<i>Yayınevi</i>
1. Sınıf Hayat Bilgisi	Ardıç Yayınları
2. Sınıf Hayat Bilgisi	Beşgen Yayıncılık
3. Sınıf Hayat Bilgisi	Evren Yayıncılık

Veri kaynakları olarak ders kitaplarının seçilme gerekçesi, öğretimin en temel unsurlarından biri olan ders kitaplarının öğrenciler üzerinde büyük etkisinin olmasıdır. Bu nedenle öğrenmelerin gerçekleşmesinde büyük payı olduğu düşünülen materyal olan ders kitaplarının da incelemeye değer olduğu aşikârdır. Çünkü ailesinden farklı bir çevreye gelen ilkökul öğrencisi, sınıfta temel olarak 3 ana unsur ile karşı karşıyadır. Bunlar; öğretmen, akranlar ve ders kitaplarıdır. Bu ders kitaplarından biri olan hayat bilgisi ders kitabı, çokkültürlü eğitim anlayışının öğrencilere hissettirilmesi için en uygun ders kitabı olarak düşünülmektedir. Çünkü hayat bilgisi dersi hayatın bilgisini içerir ve toplumdaki farklılıkların en iyi şekilde yansıtılacağı bir kaynaktır. Bunun yanında hayat bilgisi ders kitaplarının farklı yayınlara ait olması ise Millî Eğitim Bakanlığının beş yıl süre ile bu yayınlarla anlaşması ve dolayısıyla 2020-2021 eğitim öğretim yılında ders kitabı olarak okutulmasından ileri gelmektedir.

Hayat bilgisi ders kitaplarının çokkültürlülük bağlamında incelenmesi için öncelikle literatür taraması yapılarak araştırmanın altyapısı oluşturulmaya çalışılmış, incelenen alanyazın sonrasında çalışma materyalleri olan hayat bilgisi ders kitapları doküman analizi yöntemiyle incelenmiştir.

Forster'a (1994) göre doküman incelemesi beş aşamada yapılır (aktaran Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bunlar;

- Dokümanlara ulaşma
- Orijinalliğini kontrol etme
- Dokümanları anlama
- Veriyi analiz etme
- Veriyi kullanma

Araştırmadan elde edilen bulgular, yukarıdaki bu beş aşamada araştırmacılar tarafından özenle takip edilerek elde edilmiştir. Öncelikle veri kaynakları başlığı altında da belirtildiği üzere dokümanlara Millî Eğitim Bakanlığına bağlı olan Talim ve Terbiye Kurulunun resmî internet

sayfasından ulaşılmıştır. Ardından kitapların orijinaliği resmî site güvencesine rağmen kontrol edilmiştir. Akabinde doküman olarak kullanılacak olan ders kitapları, araştırmacı tarafından anlamlandırılmıştır. Daha sonra dokümanlardan elde edilen veriler analiz edilmiş ve çalışma için kullanıma hazır hâle getirilmiştir.

Geçerlik ve Güvenirlik

Araştırmanın geçerlik ve güvenilirlik tedbirleri dikkate alınırken nitel araştırma desenlerinin yapısı göz önünde bulundurulmuştur. Bu bağlamda; çalışmanın amacı açık, net ve anlaşılır şekilde belirtilmiş, çalışmanın amacına uygun olarak yöntem, analiz, veri toplama gibi tüm aşamalar adım adım detaylı bir şekilde açıklanmıştır. Araştırmanın her aşaması hem okuyucular hem de araştırmacılar için ayrıntılı olarak raporlanmıştır. Ayrıca her iki araştırmacı verileri ayrı zaman ve mekânlarda değerlendirmiştir. Daha sonra bulgular üzerinde beraber çalışmışlardır. Kodlama güvenilirliğini sağlayabilmek adına ise Miles ve Huberman'ın (1994) geliştirmiş olduğu güvenilirlik formülü uygulanmıştır. Araştırmacıların görüş birliğinde olduğu toplam kod sayısı 23; görüş ayrılığında buldukları kod sayısı ise 5 olarak tespit edilmiştir. Bu tespitler sonucunda kodlama güvenilirliği formülü uygulandığında ise kodlara yönelik güvenilirlik oranı %82 olarak belirlenmiştir. Bunun yanında araştırma sürecinde uzmanların görüşüne başvurulmuştur.

Verilerin Analizi

Verilerin çözümlenmesinde içerik analiz yöntemi kullanılmıştır. Sosyal bilimler alanında kullanılan ve nitel araştırmalarda yoğun şekilde yararlanılan içerik analizi, belirli kurallara dayalı kodlamalarla bir metnin bazı sözcüklerinin daha küçük içerik kategorileri ile özetlendiği sistematik ve tekrarlanabilir bir tekniktir (Büyüköztürk, Kılıç-Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2013). İçerik analizinde temelde yapılan işlem, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenleyerek yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 227). Bu doğrultuda, hayat bilgisi ders kitaplarında yer alan metinler, araştırmanın amacı doğrultusunda satır satır incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda elde edilen anlamlar doğrultusunda kodlar oluşturulmuştur. Araştırma sorularından, çalışmaya konu olan çokkültürlülük kavramından ve kodların çağrıştırdığı anlamlardan faydalanılarak temalar oluşturulmuş ve bu temalar tablolar hâlinde verilmiştir.

Veri kaynağı olarak belirlenen hayat bilgisi ders kitapları, Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulunun internet sitesinden pdf formatında temin edilmiştir. Temin edilen bu kitaplar, araştırmanın problemleri doğrultusunda incelenmiştir. Örnekleme alınan ders kitapları sayfa sayfa incelenerek çokkültürlülük açısından önemli bir bulgunun olup olmadığı araştırılmış, çokkültürlülüğe dair izler barındırıp barındırmadığına, kullanım sıklığına, hangi temada yoğun olarak yer aldığına dikkat edilmiş, ulaşılan önemli bulgular kayıt altına alınarak tablolara aktarılmıştır. Sonraki aşamada

içerik özelliklerine ait elde edilen bulgulardan hareketle yorumlama işlemleri gerçekleştirilmiştir. Ders kitapları analiz edilirken olumlu olarak nitelendirilebilecek veriler (√) işareti kullanılarak aranan niteliğin bulunduğu ifade edilmiştir. Tüm bu aşamalardan sonra ulaşılan veriler, araştırmanın amacı doğrultusunda içerik analizi tekniğiyle analiz edilmiş ve sonuca ulaşılmıştır. Verilerden elde edilenlere temalar ve kodlar şeklinde bulgular kısmında yer verilmiş ve bu bulgular yorumlanmıştır. Çalışmanın ilk aşamasını verilerin sistematik ve açık bir biçimde ortaya konması oluşturmaktadır. Daha sonrasında oluşturulan temalar ve kodlar aracılığıyla bulgular anlamlandırılmaya çalışılmıştır.

Bulgular

Araştırmada, hayat bilgisi ders kitaplarında (HBDK) yer alan metinler çokkültürlü eğitim kavramı bağlamında incelenip edinilen bulgular esas alınarak temalara ulaşılmıştır. Ulaşılan bu temalar üç başlık altında (Temalar T.2., T.3. ve T.4. olarak kısaltılmıştır) tablolar hâlinde sunulmuştur.

T.2. Göçmenlere Yönelik Olumlu Tutum Geliştirici İfadeler Temasına İlişkin Bulgular

Araştırma kapsamında belirlenen göçmenlere yönelik bulgular Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Göçmenlere Yönelik Olumlu Tutum Geliştirici İfadeler

<i>Kodlar</i>	<i>1. Sınıf HBDK</i>	<i>2. Sınıf HBDK</i>	<i>3. Sınıf HBDK</i>
Kültürel Entegrasyon	√	√	√
Birlikte Yaşayabilme	√	√	√
Zorunlu Göç Durumu	√	√	√
İsteğe Bağlı Göç	√	-	-
Göçmenleri Fark Etme	√	√	-
Farklılığı Fark Etme	√	√	√
Kültürel Hoşgörü	√	√	√
Kültürel Zenginlik	√	√	√
Görüşlere Saygı	√	√	√

Tablo 2 incelendiğinde HBDK’lerin göçmenlere yönelik olumlu tutum geliştirici ifadeler temasına ilişkin kültüre entegrasyon, birlikte yaşayabilme, zorunlu göç durumu, isteğe bağlı göç, göçmenleri fark etme, farklılığı fark etme, kültürel hoşgörü, kültürel zenginlik, görüşlere saygı şeklinde toplamda 9 kod belirlenmiştir. Bunlardan kültüre entegrasyon, birlikte yaşayabilme, zorunlu göç durumu, farklılığı fark etme, kültürel hoşgörü, kültürel zenginlik, görüşlere saygı kodlarına yönelik bulgulara her üç HBDK’lerde de yer aldığı görülmektedir. Bu kodlar içerisinde isteğe bağlı göç koduna ilişkin bulgular 2. ve 3. sınıf HBDK’lerde rastlanılmadığı; göçmenleri fark etme koduna ilişkin bulgulara 3. sınıf HBDK’de rastlanılmadığı tespit edilmiştir. Tablo 2’de sunulan tüm kodlara ilişkin bulguların 1. sınıf HBDK’de yer aldığı tespit edilmiştir.

Araştırmada, HBDK’lerde yer alan metinler incelendiğinde bu tema ve bu temaya ait olan kodlar, HBDK’lerde şu şekilde yer almıştır:

"Selamün aleyküm. Ben Valaa. Türkiye'ye bu yıl, ailemle birlikte Suriye'den geldim. Türkçeyi yeni yeni öğreniyorum. Sizinle birlikte olmaktan çok mutluyum." (HBDK 1).

"Ülkemizde, iş durumu gibi isteğe bağlı veya savaş gibi zorunlu nedenlerle ülkemize göç etmiş farklı kültürden insanlarla birlikte yaşarız." (HBDK 1)

"Merhaba arkadaşlar, benim adım Eflin'dir. Türkiye'ye iki yıl önce Suriye'den göçtük. Ülkemizdeki savaş, bizi buna mecbur bıraktı. Başlarda çok zorlandık ama artık alıştık. Türkiye'de olduğum için de çok mutluyum." (HBDK 1)

"Merhaba, benim adım Şota'dır. Türkiye'ye Gürcistan'dan dört yaşımıdayken geldim. Babam Türkiye'de bir şirkette çalışıyor. Küçükken geldiğim için Türkçeyi çok iyi konuşabiliyorum. Ben de burada olduğum için mutluyum." (HBDK 1)

"Ülkemizde farklı kültürlerden insanlar bir arada yaşarlar. Bu insanlardan bazıları zorunlu olarak ülkelerinden ayrılmışlardır. Bazıları ise isteğe bağlı olarak ülkemize göç etmişlerdir." (HBDK 2)

"Benim dayımın eşi Bulgaristan göçmenidir. Türkiye'deki akrabalarını ziyarete geldiğinde dayımla tanışmış. Onunla evlenince Türkiye'ye yerleşti. Yani isteğe bağlı olarak ülkesinden göç etti. Yengem, düşünlerinde akrabalarıyla yöresel oyunlarını oynadığında onları ilgiyle seyrettik. Yengemin hazırladığı bazı yiyecekler anneminkilerden oldukça farklıdır. Ülkesine özgü bu yiyecekleri bizler de severek yeriz." (HBDK 2)

"Bizim Suriyeli komşularımız var. Savaş nedeniyle ülkelerinden göç etmek zorunda kalmışlar. Devletimiz, Suriye'den gelen göçmenlere kolaylıklar sağlamış. Bu nedenle ülkemize yerleşmişler. Yaşam şekilleri, alışkanlıkları bizlerden oldukça farklı. Ancak biz, onların bu farklılıklarına saygı duyuyoruz. Elimizden geldiğince onlara yardımcı olmaya çalışıyoruz." (HBDK 2)

"İnsanlar, çalışma ve eğitim gibi nedenlerle başka ülkelerle göç edebilirler. Savaş gibi zorunlu nedenlerle de insanlar başka ülkelere göç ederler. Bu insanlar ister zorunlu ister isteğe bağlı nedenlerle göç etsinler, yabancı bir ülkede yaşamak zorunda kalırlar. Göç ettikleri ülkenin dilini, alışkanlıklarını bilmedikleri için sıkıntı çekerler." (HBDK 3)

"Yabancı ülkelerden ülkemize göç etmiş insanlara yardımcı olmalıyız, adaletli davranmalıyız. Ülkemize alışmaları için destek vermeliyiz. Onların alışkanlıklarına, yaşantılarına saygı duymalıyız." (HBDK 3)

T.3. Farklılıklara Saygı Duyma Temasına Yönelik Bulgular

Araştırma kapsamında belirlenen farklılıklara saygı duymaya yönelik bulgular Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. Farklılıklara Saygı Duyma

Kodlar	1. Sınıf HBDK	2. Sınıf HBDK	3. Sınıf HBDK
Benzer ve Farklılıklar	√	√	√
Özel Gereksinim	√	√	√
Cinsiyet Ayrımının Olumsuzluğu	√	-	-
Kuşaklararası Uyuşma	√	-	-
İnanca Saygı	√	√	√
Yaşam Tarzına Saygı	√	√	√
Farklılıklara Saygı	√	√	√
Mozaik Yaşam	√	√	√
Koşulsuz Kabul	√	√	√
Görüş Özgürlüğü	-	√	√
Güvenli Yaşama Hakkı	-	√	√

Tablo 3 incelendiğinde, HBDK'lerden farklılıklara saygı duymaya yönelik ifadeler temasına ilişkin benzer ve farklılıklar, özel gereksinim, cinsiyet ayrımının olumsuzluğu, kuşaklararası uyuma, inanca saygı, yaşam tarzına saygı, farklılıklara saygı, mozaik yaşam, koşulsuz kabul, görüş özgürlüğü, güvenli yaşama hakkı şeklinde toplamda 11 kod belirlenmiştir. Bunlardan benzer ve farklılıklar, özel gereksinim, inanca saygı, yaşam tarzına saygı, farklılıklara saygı, mozaik yaşam, koşulsuz kabul kodlarına yönelik bulgulara her üç HBDK'de de yer aldığı görülmektedir. Bu kodlar içerisinde cinsiyet ayrımının olumsuzluğu, kuşaklararası uyuma kodlarına ilişkin bulgulara 2. ve 3. sınıf HBDK'de rastlanılmadığı; görüş özgürlüğü, güvenli yaşama hakkı kodlarına ilişkin bulguların da 1. sınıf HBDK'de yer almadığı tespit edilmiştir.

Bu tema ve bu temaya ait olan kodlara HBDK'lerde yer alan şu bulgular sayesinde ulaşılmıştır:

"Bizim sınıfımızda yirmi beş öğrenci vardır. Boyumuz, kilomuz, saç ve göz rengimiz gibi benzer özelliklerimiz vardır. Bunun yanı sıra her birimizin farklı özellikleri de vardır. Farklılıklara saygı duymalı ve farklılıkları olduğu gibi kabul etmeliyiz." (HBDK 1)

"Merhaba. Ben Efe. 1/C sınıfındayım. Okulumu, arkadaşlarımı ve öğretmenimi çok seviyorum. Tekerlekli sandalye kullanıyorum." (HBDK 1)

"İşitme cihazı gibi araçlar kullanan arkadaşlarımıza karşı dikkatli davranmalıyız. Farklı özellikleri olan arkadaşlarımıza isim ve lakap takmamalıyız." (HBDK 1)

"Yaren: Arkadaşlar, yakan top oynayalım mı?"

Mert: Evet, ama sadece erkekler oynasın.

Yaren: Kusura bakma Mert ama bu düşüncen doğru değil.

Mert: Özürlü dilerim. Haklısın arkadaşım."... (HBDK 1)

"Konuşma engelimi nedeniyle fiziksel özelliklerimi açıklamakta zorlanıyorum." (HBDK 2)

"Her insanın, diğer insanlara benzeyen ve benzemeyen özellikleri bulunur. Bizim sınıfımızda buna güzel bir örnek var." (HBDK 2)

"Hiçbir insan diğerine tam olarak benzemez. Çok benzediklerini düşündüğümüz kişilerin bile mutlaka farklı özellikleri vardır." (HBDK 2)

"Hepiniz farklı özelliklere sahipsiniz. Aranızda gözlüklü, kısa boylu, kilolu ya da zayıf olanlarınız olabilir. Fiziksel özelliklerinizdeki bu farklılıklar arkadaşlıklarınızı etkilemiyor, değil mi? Örneğin bir arkadaşınız çok uzun boylu diye onunla arkadaşlık etmekten vazgeçer misiniz?" (HBDK 2)

"Bizlerden farklı özelliklere sahip arkadaşlarımız olabilir. Bu arkadaşlarımızı oldukları gibi kabul etmeliyiz. Bireysel farklılıklara saygılı olmalıyız." (HBDK 2)

"...Ali, herkese eşit davranıyor. Bireysel farklılıklara saygı duyuyor. Bütün arkadaşları Ali'yi çok seviyor." (HBDK 3)

"Okullardaki dilek kutuları sayesinde fikirlerimizi rahatlıkla ifade edebilmemiz sağlanır. Düşüncelerimizi açıklama özgürlüğünü kullanma imkânı verilir." (HBDK 3)

T.4. Farklı Kültürlerin Kabul Edilmesine İlişkin Evrensel İfadeler Temasına Yönelik Bulgular

Belirlenen bu temaya yönelik bulgular Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. Farklı Kültürlerin Kabul Edilmesine İlişkin Evrensel İfadeler

<i>Kodlar</i>	<i>1. Sınıf HBDK</i>	<i>2. Sınıf HBDK</i>	<i>3. Sınıf HBDK</i>
Kültüre Saygı	√	√	√
Farklı Kültürlerle Bir Arada Yaşama	√	√	√
Milli Bayramın Evrenselliği	-	√	√
Kültürden Etkilenmek	-	√	√
Yardımlaşma ve Dayanışma	√	√	√
Eşitlik İnancı	-	√	√
Kültürlenme	√	√	√
İnsan Hakları	-	-	√

Tablo 4 incelendiğinde HBDK'lerden kültüre saygı, farklı kültürlerle bir arada yaşama, milli bayramın evrenselliği, kültürden etkilenmek, yardımlaşma ve dayanışma, eşitlik inancı, kültürlenme, insan hakları şeklinde toplamda 8 kod belirlenmiştir. Bunlardan kültüre saygı, farklı kültürlerle bir arada yaşama, yardımlaşma ve dayanışma, kültürlenme kodlarına yönelik bulgular her üç HBDK'da yer aldığı görülmektedir. Bu kodlar içerisinde milli bayramın evrenselliği, kültürden etkilenmek, eşitlik inancı, insan hakları kodlarına ilişkin bulgulara 1. sınıf HBDK'de yer almadığı tespit edilmiş; insan hakları koduna ilişkin bulgulara 2. sınıf HBDK'de yer almadığı tespit edilmiştir. Tablo 4'te sunulan tüm kodlara ilişkin bulguların 3. sınıf HBDK'de yer aldığı tespit edilmiştir.

Bu tema ve bu temaya ait olan kodlara HBDK'lerde yer alan şu bulgular sayesinde ulaşılmıştır:

"Arkadaşlar, ülkemize zorunlu veya gönüllü göç etmiş insanların yiyecekleri, kıyafetleri, yaşama alışkanlıkları bizimkilerden farklı olabilir. Onların, geldikleri yerlerin özelliklerine göre alışkanlıkları olduğunu unutmayalım. Farklılıklara saygı duyalım." (HBDK 1)

"Hepiniz sınıfla ilgili konularda karar alma süreçlerine katılmalısınız. Görüşlerinizi söylemelisiniz. Eğer konuşmazsanız ne düşündüğünüzü bilemeyiz... Farklı görüşlere, önerilere saygılı olmalıyız." (HBDK 2)

"23 Nisan haftasını ülkemizde "Çocuk Haftası" olarak kutlarız. Bu hafta için farklı ülkelerden çocukları Türkiye'ye davet ederiz. Davetli çocuklar düzenlenen çocuk şenliğinde kendi ülkelerinin millî oyunlarını sergilerler. Şenliğe katılan çocuklarla kaynaşır, aramızdaki dostluk ve barış duygularımızı güçlendiririz." (HBDK 2)

"Ülkemizin farklı yerlerinde, farklı yemekler yapılı" (HBDK 2)

"Ülkemizin farklı yerlerinde, farklı yöresel giysiler giyilir." (HBDK 2)

"Hepimiz, ailemizden ve çevremizden gördüklerimizi öğreniriz ve onlara alışırsız. Örneğin annemizin pişirdiği yemekleri bilir, severek yeriz. Evimizde sıklıkla dinlenen türkülerin sözlerini öğrenir, bu türkülere eşlik ederiz. Ailemizde ve çevremizde gördüğümüz gibi giyiniriz. Yöremize ait halk oyunlarını tanır, oynamaya çalışırız. Tüm bunlar kültürel miras öğelerimizi oluşturur" (HBDK 2)

"Farklılıklar olsa da bazı gelenek ve görenekler, ülkemizin çoğu yerinde aynıdır" (HBDK 2)

"Ülkemizde farklı kültürlerden insanlar bir arada yaşarlar. Bu insanlardan bazıları zorunlu olarak ülkelerinden ayrılmışlardır. Bazıları ise isteğe bağlı olarak ülkemize göç etmişlerdir." (HBDK 2)

"Cumhuriyet yönetiminde kadın erkek eşitliği vardır. Dil, din ayrımı gözetilmeden herkese eşit davranılır..." (HBDK 3)

“Mustafa Kemal insan hak ve özgürlüklerine çok önem verirdi...” (HBDK 3)

“Yabancı ülkelerden ülkemize göç etmiş insanlara yardımcı olmalıyız, adaletli davranmalıyız. Ülkemize alışmaları için destek vermeliyiz. Onların alışkanlıklarına, yaşantılarına saygı duymalıyız.” (HBDK 3)

“Hayat Bilgisi ders kitaplarında çokkültürlülük kavramı hangi temalarda yoğunluk kazanmıştır?” sorusuna yönelik bulgular aşağıda yer alan Tablo 5’te ifade edilmiştir. Tabloda, ilgili temalarda bulunan çokkültürlülük bağlamındaki cümlelerin nicelik olarak kaç yerde ifade edildiği verilmiştir.

Tablo 5. Farklı Kültürlerin Kabul Edilmesine İlişkin Evrensel İfadeler

<i>Temalar</i>	<i>1. Sınıf HBDK</i>	<i>2. Sınıf HBDK</i>	<i>3. Sınıf HBDK</i>
Okulumuzda Hayat	10	10	6
Evimizde Hayat	0	0	0
Sağlıklı Hayat	1	0	1
Güvenli Hayat	0	0	0
Ülkemizde Hayat	5	10	13
Doğada Hayat	0	0	4
Toplam	16	20	24

Tablodaki verilerden hareketle çokkültürlülük ile ilgili metinler ve ifadelerin en fazla bulunduğu tema her üç ders kitabında da (1., 2. ve 3. sınıf HBDK) toplam 28 bulguyla “Ülkemizde Hayat” teması altında bulunduğu tespit edilmiştir. Ülkemizde Hayat temasından sonra metinlerinde çokkültürlülük kavramının en fazla vurgulandığı toplam 26 bulguyla “Okulumuzda Hayat” teması altında bulunduğu tespit edilmiştir. Bu temaları toplam 4 bulguyla “Doğada Hayat” ve 2 bulguyla “Sağlıklı Hayat” temaları takip etmektedir. “Evimizde Hayat” ve “Güvenli Hayat” temalarında ise çokkültürlülüğe dair herhangi bir bulguya rastlanılmamıştır.

Sınıf düzeyinde bakıldığında çokkültürlü eğitime dair 1. sınıf hayat bilgisi ders kitabında yer alan metinlerde toplam 16 bulguya, 2. sınıf hayat bilgisi ders kitabında yer alan metinlerde toplam 20 bulguya, 3. sınıf hayat bilgisi ders kitabında yer alan metinlerde toplam 24 bulguya rastlanılmıştır. Bu durum çokkültürlülük ve çokkültürlü eğitim kavramlarının yaş ve öğrenim seviyesiyle paralel olarak arttığını göstermektedir.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmada hayat bilgisi ders kitaplarında yer alan metinlerin çokkültürlü eğitim bağlamında incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma bulgularından hareketle hayat bilgisi ders kitaplarında yer alan metinlerin çokkültürlülük ile ilgili bulgular içerdikleri fakat çokkültürlülüğün hayat bilgisi ders kitaplarında yeteri kadar yer almadığı tespit edilmiştir. Sleeter ve Grant (1988) eğitim programlarının mevcut farklılıklar, edinimler ve kültürler üzerine çok kültürlü olarak eğilmesi gerekliliğini belirtir. Bu yüzden eğitim-öğretim sürecinde farklı kültürleri de kapsayacak materyal ve

yöntemler kullanılmalıdır. Bunun yanında öğretmenler, modern kültüre olduğu kadar tarihsel kültüre de vurgu yapmalıdır. Öğretmenler, toplumsal cinsiyetçiliği içermeyen bir dil tercih etmeli ve tüm öğrenciler için adil eğitim uygulamalıdır. İfade edilene göre etkili bir öğretim materyali olarak kullanılan ders kitaplarında çokkültürlülüğe yönelik ifadeler daha sık yer verilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

Çokkültürlülük kavramına ilişkin inceleme yapılırken temalar ve kodlar oluşturulmuştur ve oluşturulan kodların 1. HBDK, 2. HBDK ve 3. HBDK’lerde benzer içerikte olduğu tespit edilmiştir. Bu durum, incelenen her üç ders kitabında yer alan metinlerin içeriğinin çokkültürlü eğitim bağlamında benzer olduğunu göstermektedir. Göçmenlere yönelik olumlu tutum geliştirici ifadeler temasında yer alan kodların her üç HBDK’de büyük oranda bulunması ilkökul öğrencilerinin çokkültürlülük kavramıyla ilişkili olan göçmenlere yönelik olumlu tutum geliştirmeleri adına faydalı olacağı düşünülmektedir. Derslerde çokkültürlü temaların seçilmesi de öğrencilerin, farklı kültürlere yönelik algı ve tutumlarının gelişmesini sağlar (Gay, 1994; Herring ve White, 1995; Tuttle, 1995).

Farklılıklara saygı duymaya yönelik ifadeler temasında yer alan kodların her üç HBDK’da yer alması ilkökul öğrencilerinin farklılıkların farkına varmalarını ve bu farklılıklara saygı duyup onlarla bir arada yaşayabilme değerlerinin kazanımını sağlaması adına etkili olabileceği düşünülmektedir. Çünkü farklı kültürlerin, farklı özelliklere sahip insanların ve toplumların bir arada huzur ortamı içerisinde yaşayabilmesi için farklılıklara saygı göstermenin benimsetilmesi ve öğretilmesi gereklidir (Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı [KEDV], 2006). Eğitim sürecinde de farklılıklara sahip öğrencilerin kabul edilip saygı duyulması için yapılması gereken ilk iş, onların kültürlerini ve değerlerini tanıyıp sınıf ortamında bu farklılıkları vurgulamak olmalıdır (Yıldız, 2008).

Farklı kültürlerin kabul edilmesine ilişkin evrensel ifadeler temasında yer alan kodların tümünün özellikle 3. sınıf HBDK’de yer aldığı görülmektedir. Bu sonuçtan hareketle belirlenen bu temada yer alan kodların daha üst bir beceri içermesinden kaynaklı olabileceği düşünülmektedir. Örneğin “insan hakları” kodunun 1. ve 2. sınıf HBDK’lerde yer almayıp 3. sınıf HBDK’de yer alması, daha üst bir kademedeki bu kodun öğretilmesinin uygun olacağı düşüncesi olduğu ve öğretim programlarının içeriği esas alınarak düzenlendiği düşünülmektedir. Bu tema altında yer alan kodlardan elde edilen bulguların, öğrencilerin HBDK’lerde farklı kültürlere ve evrensel değerlere ilişkin bilgilerin edindiği/edineceği düşünülmektedir. Ekmişoğlu’na (2007) göre de eğitimcilerin yanıtlamaya çalıştığı temel sorunlardan biri hâline gelen çokkültürlülük, öğrencilere yönelik verilen farklılıklara saygı eğitimini ortaya çıkarmıştır.

Araştırmanın sorularına ilişkin sonuçlar şu şekildedir:

“Hayat bilgisi ders kitaplarında yer alan metinler çokkültürlülüğü nasıl ifade etmektedir?” sorusuna ilişkin ifade, kodların yer aldığı tablolar incelendiğinde HBDK’lerde yer alan metinlerin

çokkültürlülüğü yansıttığı, ifade ettiği, vurgulamaya çalıştığı tespit edilmiş, ancak bu vurgunun yetersiz olduğu düşünülmektedir. Şimşek'e (2007) göre, ülkemizde de son zamanlarda eğitim müfredatında çokkültürlülük bağlamında türlü gayretler görülmekte fakat ders içeriklerinin etkinliklere yeterince yansıtılmadığı belirtilmektedir. Çokkültürlülüğün, incelenen ders kitaplarındaki her temada ve her konuda yer almadığı, yer alan metinlerde ise etkili verildiği tespit edilmiştir.

Yine bulgular kısmında verilen tablolardan hareketle şu yorumda bulunulabilir: Çokkültürlülük ve çokkültürlü eğitim kavramlarının içselleştirilebilmesi için bu kavramların sık sık vurgulanması ve uygulamaya dönük birtakım faaliyetlerde bulunulması gerekmektedir. Tablolarda ifade edilen niceliksel değerlere bakılınca araştırmanın konusu olan kavramlara HBDK'lerde yer alan metinlerde yeteri kadar yer verilmediği görülmektedir. Banks (1995), çokkültürlü eğitimi, bütün öğrencilerin eşit öğrenme fırsatını elde edebilecekleri şekilde eğitim kurumlarını yeniden yapılandıran, bütün öğrencileri güçlü kılan ve tek bir öğrenciyi arkada bırakmayacak şekilde öğretim stratejilerini içerisinde barındıran bir eğitim reformu şeklinde tanımlamaktadır. Tanımdan yola çıkarak tüm öğrencileri kapsayan öğretim stratejileri ve bu stratejilere uygun olan materyal kullanımının çokkültürlü eğitim açısından büyük önem taşıdığı ifade edilebilir. Ancak bazı materyaller, özellikle kitaplar bazen içinde ön yargılar barındırır. Bu ön yargılar çoğu zaman baskın kültürden olanları ön planda tutarken azınlık gruplarını yok sayar veya gereken önemi göstermez (Polat ve Akcan, 2017).

"Hayat bilgisi ders kitaplarında çokkültürlülük kavramı hangi temalarda yoğunluk kazanmıştır?" sorusuna ilişkin yorum ise Tablo 5'te verilen sayısal değerlerden yola çıkarak yapılabilir. Tablo 5'e baktığımızda HBDK'lerde yer alan temaların içerisindeki metinlerde çokkültürlülüğe dair toplam 60 bulguya rastlanılmıştır. Bu bulguların temalara eşit oranda dağılım göstermediği bazı temalarda yoğun olarak verilmişken bazılarında hiç yer almadığı tespit edilmiştir. Bu araştırma sorusu kapsamında oluşturulan Tablo 5'e baktığımızda çokkültürlülük kavramının en fazla vurgulandığı tema "ülkemizde hayat" teması olmuştur. Temanın kapsamı düşünüldüğünde bu vurgu fazlalığının normal karşılanabileceği söylenebilir. Çokkültürlülüğü en fazla içeren ikinci tema ise "okulumuzda hayat" teması olmuştur. Okul içerisinde de birden fazla kültürden bireyin bir arada olduğu düşünülürse bu temada yer alan metinlerin kapsamı çokkültürlülükle ilişkili olduğu için yoğun olarak verildiği düşünülmektedir. Zira çokkültürlü okullar, toplum içerisinde yer alan farklı kültür ve etnik grupların yanında iki cinsiyetin de tecrübelerini, dilini, kültürünü ve dünya görüşlerini yansıtan resmî bir müfredat kullanmaktadır (Abington-Pitre, 2015). Geriye kalan temalarda bu değerler bir anda düşüş eğilimi göstermektedir. Bu durum, çokkültürlülük anlayışının öğrencilerde tam olarak yerleşmesine engel olabilir. Öğrencilerde çokkültürlülüğe yönelik olumlu tutum gelişmesi için kitapların tamamının bu anlayışa yakın olması önemli görülmektedir.

Araştırmanın bulguları ve ulaşılan sonuç kapsamında aşağıdaki öneriler sunulabilir:

1. Bu araştırmada yalnızca hayat bilgisi ders kitaplarında yer alan metinler okkltrllk bağlamında incelenmiştir. Aynı bağlamda diğer ilkokul kitaplarında yer alan metinler de incelenerek daha kapsamlı sonuçlar elde edilebilir.
2. Araştırmanın ikinci alt problemi doğrultusunda incelenen HBDK'lerde yer alan temaların bazılarında okkltrllk kavramı yeteri kadar yer almışken bazı temalarda hiç yer almadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Ders kitaplarındaki temalarda bu kavrama yönelik içerikler temalara daha dengeli dağıtılabilir.

Kaynaklar

- Abington-Pitre, A. (2015). Where did we go wrong? Eight characteristics of a multicultural schools. *Universal Journal of Educational Research*, 3(2), 99-103. doi: [10.13189/ujer.2015.030205](https://doi.org/10.13189/ujer.2015.030205)
- Alemdar, . (2019). *1. sınıf hayat bilgisi ders kitabı*. Ankara: zgn Matbaacılık.
- Arsal, Z. & nal, G. (2012). *İlköğretim sosyal bilgiler ders kitaplarında çok kültürlü eğitim*. 2. Ulusal Eğitim Programları ve ğretim Kongresi'nde sunulmuş bildiri. Bolu, Abant İzzet Baysal Üniversitesi.
- Avin, F. (2012). *The place of culture in foreign language education: an analysis of teachers' and students' views, and of New Bridge to Success series*. (Yüksek Lisans Tezi). <http://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Aydın, H. & Damgacı, F. (2013). Akademisyenlerin okkltrl eğitime ilişkin tutumları. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(45), 325-341. <https://dergipark.org.tr/en/pub/esosder/issue/6159/82799> sayfasından erişilmiştir.
- Banks, J. A. (1995). Multicultural education and curriculum transformation. *Journal of Negro Education*, 64(4), 390-400.
- Barışkan, C. (2010). *Türkiye'de hazırlanan İngilizce ders kitapları ile uluslararası İngilizce ders kitapları arasındaki kültür aktarımı farkları*. (Yüksek Lisans Tezi). <http://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Bektaş, M. (2012). Hayat ve hayat bilgisi. S. Öğülmüş (Ed.), *Hayat bilgisi ğretimi ve ğretmen el kitabı* içinde (s. 2-11). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Binbaşıoğlu, C. (2003). *Hayat bilgisi ğretim kitabı* (1. b.). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Bulut M. & Arıkan A. (2015). Socially responsible teaching and English language coursebooks: Focus on ethnicity, sex, and disability. *E-Journal of Yaşar University*, 10(Special Issue), 13-20.
- Büyüköztürk, ř. (2011). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı* (17. b.). Ankara: Pegem Akademi.
- Büyüköztürk, ř., Kılıç-akmak, E., Akgün, . A., Karadeniz, ř. & Demirel, F. (2013). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

- Çakır, I. (2010). The frequency of culture-specific elements in the ELT coursebooks at elementary schools in Turkey. *Novitas-ROYAL (Research on Youth and Language)*, 4(2), 182-189.
- Çelik, S. & Erbay, Ş. (2013). Cultural perspectives of Turkish ELT coursebooks: Do standardized teaching texts incorporate intercultural features? *Eğitim ve Bilim*, 38(167), 336-351.
- Damgacı, F. K. & Aydın, H. (2013). Akademisyenlerin çokkültürlü eğitime ilişkin tutumları. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(45), 325-341.
- Demirbaş, M. N. (2013). Investigating intercultural elements in English coursebooks. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(2), 291-304.
- Demirel, B. & Tarakcıoğlu, A. Ö. (2016). Perceptions of the language instructors towards coursebook content in terms of intercultural communicative competence: A sample case New Inside Out Elementary. *Higher Education of Social Science*, 11(3), 1-13.
- Ekmişoğlu, M. (2007). *Erken çocukluk döneminde farklılıklara saygı kavramı hakkında öğretmen görüşlerinin incelenmesi ve Farklılıklara Saygı Ölçeği'nin geçerlik ve güvenirlik çalışması*. (Yüksek Lisans Tezi). <http://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Erdoğan, S. B. (2015). *Acquiring intercultural competence from coursebooks: an analysis of learning tasks in the course book "The Big Picture"*. (Yüksek Lisans Tezi). <http://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Ergil, D. (1995). Çokkültürlülük ve çok dillilik. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Dergisi*, 50(3), 159-165. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/36418> sayfasından erişilmiştir.
- Gay, G. (1994). *A Synthesis of scholarship in multicultural education*. Urban Monograph Series: <http://www.ncrel.org/sdrs/areas/issues/educatrs/leadrshp/le0gay.htm> sayfasından erişilmiştir.
- Göktaş, Y. (2013). *Place of multiculturalism in "English Unlimited" used at university preparatory classes in Turkey*. (Yüksek Lisans Tezi). <http://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Gözgenç, G. S. (2016). *Acquiring intercultural communicative competence from coursebooks: an analysis of reading activities in the coursebook "Speakout"*. (Yüksek Lisans Tezi). <http://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Hamiloğlu, K. & Mendi, B. (2010). A content analysis related to the cross-cultural elements used in EFL coursebooks. *Sino-US English Teaching*, 7(1), 16-24.
- Harvey, L. (2020). *Research in the Real World*. <https://www.qualityresearchinternational.com/methodology/RRW5pt12pt4Ethnographicanalysisofimages.php> sayfasından erişilmiştir.
- Herring, R. D. & White, L. M. (1995). School counselors, teachers, and the culturally compatible classroom: Partnerships in multicultural education. *Journal of Humanistic Education and Development*, 34(2), 52-64. doi: [10.1002/j.2164-4683.1995.tb00115.x](https://doi.org/10.1002/j.2164-4683.1995.tb00115.x)

- Kabapınar, Y. (2007). *İlköğretimde hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi*. İstanbul: Maya Yayıncılık.
- Karabıyık, E. (2019). *3. sınıf hayat bilgisi ders kitabı*. Ankara: Özgün Matbaacılık.
- Kayapınar, U. (2009). Coursebook evaluation by English teachers. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(1), 68-78.
- KEDV. (2006). *Erken çocuklukta farklılıklara saygı eğitimi el kitabı*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Korkmaz, İ. (2009). *İngilizce ders kitaplarındaki kültür ve çok kültürlülük kavramları üzerine betimsel bir çalışma*. (Yüksek Lisans Tezi). <http://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Köroğlu, Z. Ç. (2013). *Language instructors' perspectives on textbook content in terms of intercultural communicative competence: Gazi University Case*. (Yüksek Lisans Tezi). <http://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- MEB. (2020). Talim ve Terbiye Kurulu. <http://ttkb.meb.gov.tr/www/ders-kitaplari-db/dosya/9> sayfasından erişilmiştir.
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook* (2. b.). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Munley, P. H., Duncan, L. E., McDonnell, K. A. & Sauer, E. M. (2004). Counseling psychology in the United States of America. *Counseling Psychology Quarterly*(17), 247-271. doi: [10.1080/09515070412331317602](https://doi.org/10.1080/09515070412331317602)
- NCATE. (1977). *Standarts for the accreditation of teacher education*. Washington, D.C.: National Council for Accreditation of Teacher Education: <https://www.chea.org/national-council-accreditation-teacher-education> sayfasından erişilmiştir.
- Ocak, G. & Beydoğan, H. Ö. (2005). İlköğretim Okulları 3. sınıf hayat bilgisi dersi içerik standartlarının öğretmen görüşlerine göre bazı değişkenler açısından yeterlilik düzeyi (Standart Belirleme-Erzurum Örneği). *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi*, 6(1), 109-135.
- Özkan, U. B. (2021). *Eğitim bilimleri araştırmaları için doküman inceleme yöntemi*. Ankara: Pegem.
- Parekh, B. (2002). *Çokkültürlülüğü yeniden düşünmek* (Çev. B. Tanrıseven). Ankara: Phonix Yayınevi.
- Polat, S. (2009). Öğretmen adaylarının çokkültürlü eğitime yönelik kişilik özellikleri. *Uluslararası Online Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1(1), 154-164. <https://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423904515.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Polat, İ. & Kılıç, E. (2013). Türkiye’de çokkültürlü eğitim ve çokkültürlü eğitimde öğretmen yeterlilikleri. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(1), 352-372.
- Polat, S. & Akcan, E. (2017). Eğitim temalı filmlerin çokkültürlü eğitim açısından analizi. *Turkish Studies*, 12(18), 475-504. doi: [10.7827/TurkishStudies.12108](https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.12108) ISSN:1308-2140

- Shaw, B. (1988). The incoherence of multicultural education. *British Journal of Educational Studies*, 36(3), 250-259. <http://www.jstor.org/stable/3120944> sayfasından erişilmiştir.
- Sleeter, C. & Grant, C. (1988). Race, class, and gender and abandoned dreams. *Teachers College Record*, 90(1), 19-40.
- Şimşek, A. (2007). Türkiye’de sosyal bilgiler derslerinde “küresel bağlantılar”: Bazı dünya devletleri ile karşılaştırmalı bir çalışma. M. Safran & D. Dilek (Ed.), *21. yüzyılda kimlik, vatandaşlık ve tarih eğitimi* içinde (s. 345-364). İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- Taş, S. (2010). A critical evaluation of New English File series in terms of culture teaching. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 168-177.
- Tay, B. & Yıldırım, K. (2013). Bilgisayar destekli öğretimin hayat bilgisi öğretimi dersinde başarıya etkisi ve yönetime ilişkin öğretmen adaylarının görüşleri. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1) 84-110.
- Tuttle, H. G. (1995). From productivity to collaboration, part I: school networks deliver innovative education. *MultiMedia Schools*, 2(2), 31-35.
- Ulusoy, Y. (2019). *2. sınıf hayat bilgisi ders kitabı*. Ankara: Özgün Matbaacılık.
- Ünlü, İ. & Örtten, H. (2013). Öğretmen adaylarının çokkültürlülük ve çokkültürlü eğitime yönelik algılarının incelenmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*(21), 287-302. <http://79.123.136.100/xmlui/bitstream/handle/20.500.12432/2553/tam%20metin.pdf?sequence=1&isAllowed=y> sayfasından erişilmiştir.
- Yalçın, C. (2002). Küreselleşme, çokkültürcülük ve eğitim. *Eurasian Journal of Educational Research*, 2(6), 65-77. <https://app.trdizin.gov.tr/publication/paper/detail/TVRjek9EZz00> sayfasından erişilmiştir.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (8. b.). Ankara: Seçkin.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (10. b.). Ankara: Seçkin.
- Yıldız, N. (2008). Kültürler arası eğitim. *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, 6(22), 52-89.

Extended Summary

Individuals are faced with a limited environment in the first phase of their lives. This environment is the family of the individual. The individual tries to get to know life with various information about life acquired in her/his family. In this context, the family has a very important place for the individual. The individual, who questions and tries to comprehend the life in the family, makes sense of the world she/he lives in and the society she/he lives in overtime. The second and most important social structure after the family is the school. The school helps the child to attain gains that will shape her/his behaviors by continuing her/his educational activities; contributes to her/his

socialization, to feel her/himself as an individual, to realize the existence of differences. Again, it helps her/him to become aware of her/his role/roles as an individual, to acquire identity, to learn models, and many more. It can be said that the school in general and the lessons in particular have a great contribution to the formation of these functions. At the primary school level, which covers the first years of school life, the course that includes daily life, interpersonal relations, social phenomena, in short, general information and concepts about life, appears as Life Science Studies.

In today's world, different cultural infrastructures have ceased to be elements that push and distance each other but have become cultural riches that complement each other. This situation was reflected in every part of society, especially in the field of education. As a result, concepts such as intercultural education and multicultural education have taken place in the literature. Multicultural education is of great importance for increasing equality, justice, respect, and intercultural interaction between individuals (Banks, 1999; cited in Aydın and Damgacı, 2013). According to Polat (2009), in order for teaching to be successful in multicultural classrooms, teachers must not display a discriminatory attitude towards students of different races, ethnicities, and religions, consider the principle of equality in education, accepting their differences and emphasizing integrating, choose the course materials to be used in the teaching process in a way that reflects cultural differences, create opportunities for these students to experience their differences in the classroom environment.

The general purpose of this study is to examine the texts in the Life Studies textbooks in the context of multicultural education. For this purpose, answers to the following research questions were sought;

- How do the texts in the Life Science Studies textbooks express multiculturalism?
- In which themes has the concept of multiculturalism gained intensity in the Life Science Studies textbooks?

In this study, document analysis, one of the qualitative research methods, was used. With the document analysis technique, the texts in the Life Science studies textbooks were examined in detail in the context of multicultural education. The content analysis method was used to analyze the data. In this direction, the texts in the Life Science studies textbooks were examined line by line in keeping with the purpose of the research. Codes were created in line with the meanings obtained as a result of this examination. Themes were created by making use of the research questions and the concept that was the subject of the study, and these themes were given in tables. In the context of these concepts, three themes were created. These themes were determined as: "Phrases that develop positive attitudes towards immigrants, Expressions about respecting differences, and Universal expressions about the acceptance of different cultures".

The study material of the research is 1st Class Life Sciences Studies belonging to Ardıç Publishing, 2nd Class Life Sciences belonging to Beşgen Publishing and Evren Publishing, which have been accepted as textbooks for 5 (five) years from the 2019-2020 academic year by the Ministry of National Education, Board of Education. It also consists of 3rd grade Life Science Studies textbooks.

By examining the sampled textbooks page by page, it was investigated whether there was an important finding in terms of multiculturalism, and the important findings were recorded and transferred to the tables. In the next stage, interpretation processes were carried out based on the findings of the content characteristics. While analyzing the textbooks, the data that can be described as positive were used to indicate that the required qualification was found by using the (√) sign.

In the research, the texts in the Life Science studies textbooks (LSST) were examined in the context of the concept of multicultural education, and the themes were reached on the basis of the findings. These themes are listed as 1) Expressions that Develop Positive Attitudes towards Immigrants, 2) Respect for Diversity, 3) Universal Expressions Regarding Acceptance of Different Cultures.

Regarding the first theme, a total of 9 codes were determined as cultural integration, coexistence, forced migration, voluntary migration, recognizing immigrants, recognizing differences, cultural tolerance, cultural richness, and respect for opinions. Among these, it is seen that the findings related to the codes of integration into culture, coexistence, forced migration, recognizing difference, cultural tolerance, cultural richness, and respect for opinions are included in all three LSSTs. Among these codes, findings regarding the optional migration code were not encountered in 2nd and 3rd class LSSTs; it was determined that the findings related to the code of noticing the immigrants were not encountered in the 3rd class LSST.

Regarding the second theme; A total of 11 codes were determined from LSSTs on the theme of expressions to respect differences, special needs, negativity of gender discrimination, intergenerational harmony, respect for belief, respect for lifestyle, respect for differences, mosaic life, unconditional acceptance, freedom of opinion, and right to live safely. Similarities and differences, special needs, respect for belief, respect for lifestyle, respect for differences, mosaic life, unconditional acceptance codes are found in all three LSST. Among these codes, there were no findings related to the negativity of gender discrimination, intergenerational compatibility codes in 2nd and 3rd class LSST; it has been determined that the findings on freedom of opinion and the right to live in safety are not included in the 1st class LSST.

Regarding the third theme; A total of 8 codes were determined from LSSTs: respect for culture, coexistence with different cultures, universality of the national holiday, being influenced by culture, cooperation and solidarity, belief in equality, acculturation, and human rights. Among these,

it is seen that the findings regarding the codes of respect for culture, coexistence with different cultures, cooperation and solidarity, acculturation are included in all three LSSTs. Among these codes, it was determined that the findings related to the universality of the national holiday, being affected by the culture, belief of equality, and human rights codes were not included in the 1st class LSST; it has been determined that the findings related to the human rights code are not included in the 2nd class LSST. It has been determined that the findings related to all codes presented in Table 4 are included in the 3rd class LSST.

Based on the research findings, it was determined that the texts in the Life Science studies textbooks contain information about multiculturalism, but that multiculturalism is not sufficiently included in the Life studies textbooks. Sleeter and Grant (1988) state that education programs should focus on existing differences, acquisitions, and cultures in a multicultural manner. Therefore, materials and methods that cover different cultures should be used. In addition, teachers should emphasize historical culture as well as modern culture. Teachers should prefer a language that does not contain genderism and should practice fair education for all students (Herring and White, 1995). It is thought that it is important to include expressions about multiculturalism more frequently in textbooks, which are used as effective teaching materials.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı

Bu araştırmaya birinci ve ikinci yazar eşit oranda katkı sağlamıştır.

Destek ve Teşekkür Beyanı

Bu araştırmada herhangi bir kurum, kuruluş ya da kişiden destek alınmamıştır.

Çatışma Beyanı

Araştırmacıların araştırma ile ilgili diğer kişi ve kurumlarla herhangi bir kişisel ve finansal çıkar çatışması yoktur.

Etik Kurul Beyanı

Bu araştırma, doküman incelemesi yapılarak yürütüldüğünden etik kurul onayı gerektirmemektedir.

Araştırmacının Notu

Bu araştırmada incelemeye alınan çalışmalara ilişkin ayrıntılı bilgiye ulaşmak isteyen okuyucular yazarlarla iletişime geçebilir.